

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE URUGUAY ROUND'UN REFAH ETKİLERİ: TEORİK ANALİZLERE GÖRE KİM KAZANÇLI?

Araş.Gör. Ahmet AYDIN*

ÖZET

Uruguay Round görüşmeleri ile, ticari liberalizasyon (yada küreselleşme) konusunda gelecek yıllarda dünya ticaretine yön verecek düzenlemeler getirilmiştir. Günümüzde yanıtı en çok merak edilen sorulardan birisi de 'Uruguay Round'un Refah Etkilerinden Kim Daha Çok Kazanıyor?' sorusudur. Bu soruya net bir yanıt verilebilmesi için, Uruguay Round görüşmelerinde alınan kararların tümüyle yürürlüğe girmesi ve bunun üzerinden de etkilerinin ortaya çıkıp tespit edilmesine yetecek kadar bir süre geçmesi gerekmektedir. Bu ise 2005 yılından önce mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla bu soruya kısmen bilimsel yöntem-modellerle yanıt aranmaktadır. Bu çalışma; 'Uruguay Round'un Refah Etkileri Kime Yarıyor?' sorusuna yanıt olabilecek teorik çalışmaların bir özetini sunmaktadır. Teorik düzeyde varılan netice, "küreselleşme sürecinin özellikle kısa vadede Gelişmiş Ülkelere yaradığı, ancak uzun vadede Gelişmekte Olan Ülkeler'in de kazançlı çıkabilecekleri"dir.

Anahtar Kelimeler: Uruguay Round, Ticari Liberalizasyon, Küreselleşme, Ticaretten Kazançlar

URUGUAY ROUND'S WELFARE EFFECTS IN GLOBALIZATION PROCESS: WHO GAINS ACCORDING TO THEORETICAL ANALYSES

ABSTRACT

In Uruguay Round negotiations important decisions about the liberalization of world trade were taken. One of the fundamental questions about trade liberalization is 'Who Gains More From Uruguay Round's

Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

Welfare Effects?'. In order to give a clear answer we should wait until full implementation of Uruguay Round Draft Final Act's provisions. However it is not possible until 2005. That's why academic community tries to answer this question through scientific(theoretical) models. This paper aims to make a literature review of theoretical studies which tries to answer the question of 'Who Gains More From Uruguay Round's Welfare Effects?'. Our conclusion is that "Developed Countries gains from globalization in the short run, however developing countries may have some gains in the long run".

Key words: Uruguay Round, Trade Liberalization, Globalization, Gains from Trade.

1. GİRİŞ

U.R. Görüşmeleri, GATT'ın başka bir isim altında örgütsel bir yapıya kavuşmasını sağlaması yanında, getirmiş olduğu düzenlemelerle de serbestleşme amacını gerçekleştirmeye dönük kapsamlı yenilikler içermektedir.

Dünya ticareti içindeki payları bakımından 26 Gelişmiş Ülke (GÜ), 1995 yılında toplam dünya ihracatının %77.7, ithalatının %77'sini, 2000 yılı itibariyle de ihracatın %73'ünü ve ithalatın da %70'ini almaktadır¹. Geriye kalan miktar Az Gelişmiş(AGÜ) ve Gelişmekte Olan Ülkelere(GOÜ) aittir. Dolayısıyla, dünya ticaretinde böylesine büyük bir ağırlığa sahip olan GÜ'lerin ticareti serbestleştirme çabaları, sanki kendi aralarındaki engellerin kaldırılması için yapılmış izlenimi vermektedir. Dünya ekonomisinin gelişimine bakıldığında, küresel boyuttaki düzenlemelere ilişkin neredeyse

¹ World Bank, (2002), "World Development Indicators", **World Development Report 2001**, s.s.21-24

bütün görüşmelerin, GU'lerin liderliğinde yapıldığı görülmektedir. Az Gelişmiş yada GOÜ'lerden gelen talepler kısmen dikkate alınıp görüşülse de, özellikle GU'lerin çıkarlarına ters düşüyorsa, bu görüşmelerden istediklerini elde ettiklerini söylemek pek mümkün değildir. Doğal olarak bu durum, GÜ'ler ve GOÜ'ler arasında, "küreselleşme sürecinin kime yaradığı" konusunda farklı değerlendirmelere yol açmaktadır. Küreselleşmenin iki boyutu (kazançlar ve kayıplar) olarak değerlendirilen bu durum da, hem küreselleşmenin sonuçlarını ve başarısını hem de dünya ekonomisinin geleceğini yakından etkilemektedir. GOÜ'lerin GSYİH'sı içinde dış ticaretin payı, 1980'lerin ortalarında yaklaşık %33 iken, 1995'de %43'e yükselmiş ve 1999'da % 50'yi aşmıştır. Özel sermaye akımları, GOÜ'lere olan tüm net uzun dönemli kaynak akımlarının dörtte üçünü oluşturmaktadır. Dünya direkt yabancı yatırım girişinde GOÜ'lerin payı, 1980'lerin ortalarında %23'den, 1992-1994'de %40'ın üzerine çıkmış, finans krizinin yaşandığı 1997'de % 38'e 1999 yılında da %21'e düşmüştür. Dünya ticareti 2000 yılında %12 artarken, dünya GSYİH'sından üç kat daha hızlı bir şekilde yükselmiştir². Bu açıklamalara göre; GOÜ'lerin küresel ekonomi içine artan entegrasyonu, uzun vadede GOÜ ve GU'lerin refahlarının birlikte artması için önemli bir fırsat olarak görünmektedir³.

Bu çalışmada, küreselleşme yada ticari liberalizasyon sürecine büyük bir ivme veren Uruguay Round'un refah etkilerinden kimin daha çok

² 2000 yılında dünya üretimi %4.5, dünya GSYİH'sı % 4 artmıştır.

³ DTM, (1997), "Küresel Ekonomik Ortam", 10/8/1997, s.1. Finance and Development, (1997), "Economic Trends In the Developing World", **Finance and Development**, 34(1), <s.46-47. Zia Qureshi, (1996), "Globalization: New Opportunities Tough Challenges", **finance and Development**, 33(1), s.s.30-31. World Bank, **Ön. ver.**, s.317. WTO, (2002), **International Trade Statistics 2001**, s.19.

kazançlı çıktığı sorusuna teorik olarak cevap arayan araştırmaların sonuçlarına yer verilmiştir. Böylece liberalizasyonun refah etkileri araştırılmaktadır.

2. U.R.'UN REFAH ETKİLERİ: 'KİM DAHA ÇOK KAZANIYOR?'

Çalışmanın bu bölümünde, önceki bölümlerde verilen açıklamalar çerçevesinde, U.R. sonrası dünya ekonomisinde beklenen değişmelere ve U.R.'un refah etkilerinin llmesine dönük çalışma ve yorumlara yer verilmiştir.

U.R.'un etkilerini analiz etmeye dönük bir çalışmada, Nihai Anlaşma'dan(DFA) hareketle, dünyanın toplam refah kazancının 212.1 milyar \$ olacağı ve ticaret hacminin %20.2 artacağı sonucuna varılmıřtır⁴. GATT ekonomistlerine göre, U.R.'un olumlu etkisiyle dünya ihracatında yıllık 775 milyar \$'lık artış beklenmektedir⁵. Ancak bu rakam birazdan verilecek diğer alışmalardakinden oldukça yüksek bir meblağdır. Nitekim daha sonra yapılan yeni tahminlerde, U.R.'un dünya ekonomisine 184 milyar \$'dan 510 milyar \$'a kadar bir katkı yapacağı belirtilmiřtir⁶.

"ABD yetkilileri Uruguay Round görüřmelerinden en çok gelişmiş ülkelerin deėil, gelişmekte olan ülkelerin yararlanacaėı,.....GOÜ'lerin

⁴ Trien Nguyen et ali, (1993), "An Evaluation of The Draft Final Act of the U.R.", **The Economic Journal**, 103(421), s.1546.

⁵ DTM, (1997), "Dünya Ekonomisi ve Tic. 95-96 Yılına Ait Beklentiler", 10/8/1997, s. 1.

⁶ WTO, (1997), "Frequently-Asked Questions", (www.wto.org/faq) 21/8/1997, s.2.

şikayetlerinin meşru temelinin, bu anlaşmanın kendilerine bir oldu bitti olarak sunulmuş olmasıdır diyorlar””. Burada bir çelişkinin söz konusu olduğu açıktır: GOÜ, oldu bittiyle imzaladıkları bir anlaşmadan nasıl kazançlı çıkabilir? Eğer çıkabiliyorlarsa bu getirinin GÜ ve GOÜ'ler arasındaki dağılımına da dikkat edilmesi gerekmez mi?

Fransa Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nce yapılan çalışmaya göre; on yıllık süreçte U.R. ile getirilen serbestlik dünya ticaret hacmini %10 arttırırken, gelirden yıllık 260 milyar dolarlık bir artış olacağı öngörülmüştür. Bu tutarın, 225 milyar \$'ının ABD-AB15-Japonya arasında paylaşılacağı ve dünya nüfusunun %84.5'ini oluşturan diğer ülkelere 35 milyar \$ düşeceği vurgulanmıştır⁸.

U.R.'un refah etkilerini ölçmeye dönük bir başka çalışmada, 24 bölge ve 22 mallı bir geniş ölçekli ampirik modelle, U.R.'un kısa ve uzun vadedeki refah etkileri araştırılmıştır⁹. *Elde edilen sonuçlara göre; kısa vadede anlaşmadan en karlı çıkacak olanlar Gülerdir. Uzun vadede ise; tüm ülkeler daha çok kazanacaktır.* Aşağıda Tablo 1, söz konusu çalışmanın sonuçlarını yansıtmaktadır.

⁷ Gülten Kazgan, (1997), **Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen**, İstanbul: Altın Kitaplar, s.s. 109-110.

⁸ **Aynı.**, s. 110.

⁹ Glenn W. Harrison et al, (1995), "Quantifying the Outcome of the Uruguay Round", **Finance and Development**, 32(4), s.s.38-41. Glenn W. Harrison et al, (1997), "Quantifying the U.R.", **The Economic Journal**, 107(444), s.s.1405-1428.

Tablo 1. Uruguay Round'un Refah Etkileri (1992 milyar doları)

ÜLKE	TARIMSAL REFORM		MFA REFORMU		İMALAT SANAYİ REFORMU		U.R.'UN TAMAMI		GSYİH'NİN %'Sİ OLARAK TUM REFORMLAR	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Avustralya	0.7	0.9	0.0	0.1	0.5	2.3	1.2	3.3	0.4	1.1
Y.Zelanda	0.3	0.5	0.0	0.0	0.1	0.9	0.4	1.4	1.0	3.6
Kanada	0.3	0.2	0.9	1.0	0.1	1.3	1.3	2.6	0.2	0.5
ABD	1.8	3.2	10.0	9.2	1.2	13.7	13.3	26.7	0.2	0.5
Japonya	15.1	16.8	-0.6	-0.5	2.2	6.2	16.9	22.7	0.5	0.6
Kore	4.6	5.2	-0.5	-0.4	0.7	2.7	4.8	0.5	1.5	2.5
AB.	28.3	26.4	7.6	7.8	3.0	14.9	39.3	0.9	0.6	0.7
Malezya	1.2	2.2	0.1	0.3	0.7	2.6	1.8	5.0	3.3	8.8
Filipinler	0.7	1.1	0.0	0.2	0.4	1.1	0.9	2.4	1.6	4.4
Singapur	0.6	0.5	-0.2	-0.2	0.5	0.4	0.9	0.7	2.1	1.7
Tayland	0.8	1.4	0.1	0.8	1.8	10.3	2.5	12.6	2.1	10.9
Çin	-0.5	-0.8	1.0	1.7	0.9	1.2	1.3	2.0	0.3	0.5
HongKong	0.6	0.6	-1.7	-1.5	-0.1	-0.2	-1.2	-1.1	-1.4	-1.1
Tayvan	0.0	0.0	-0.4	-0.3	0.8	1.3	0.4	1.1	0.2	0.5
Arjantin	0.4	0.7	0.0	0.1	0.3	1.6	0.7	2.3	0.3	1.0
Meksika	0.0	0.7	-0.1	0.2	0.3	1.4	0.2	2.3	0.0	0.7
L.Amerika	1.5	2.0	-0.5	0.3	0.3	3.2	1.3	4.7	0.4	1.7
Alt S.Afr.	-0.2	-0.5	0.0	-0.1	0.1	0.2	-0.3	-0.7	-0.2	-0.4
Orta Doğu	-0.3	0.1	-0.4	0.2	0.8	1.9	-0.3	1.5	-0.1	0.3
B. Avrupa	-0.1	0.0	-0.5	-0.3	0.8	2.3	-0.2	1.2	-0.1	0.1
G. Asya	0.3	0.2	0.9	1.9	3.1	5.3	3.7	6.7	1.0	2.0
Diğ.Avr.Ül	2.2	1.6	-0.2	-0.8	1.7	7.0	4.2	8.8	0.3	0.7
GOU	9.9	13.9	-1.5	3.4	12.9	40.5	19.4	55.2	0.4	1.2
GÜ	48.7	49.8	17.9	16.9	8.7	46.3	76.7	115.4	0.4	0.6
DÜNYA	58.6	63.7	16.4	20.3	21.7	86.8	96.0	170.6	0.4	0.7

'A': KISA DÖNEM ETKİ 'B': UZUN DÖNEM ETKİ

Kaynak: Glenn W. Harrison et all, (1995), "Quantifying the Outcome of the Uruguay Round", **Finance and Development**, 32(4), s.39.

Tablo 1'deki bilgilerden de görüldüğü gibi, U.R. anlaşmalarından dünyanın elde edeceği tahmini toplam gelir; kısa vadede yıllık 96 milyar \$ ve uzun vadede yıllık 171 milyar \$'dır. Bununla beraber, kısa vadede kazançlar GÜ'ler üzerinde yoğunlaşırken, özellikle Japonya, AB ve ABD kazançlı

çıkacaktır. Bazı gelişmekte olan ülkeler ise, kısa vadede U.R.'dan net zararlı çıkabilecektir. Kısa vadede bu zarar iki etkenden kaynaklanabilir: (1) Avrupa Birliği ve EFTA'ya üye ülkelerde tarımsal sübvansiyonların kaldırılması, (2) MFA Kotalarının eliminasyonu. Öyle ki bu, fiyatları düşürecek ve daha az etkin GOÜ giyim ihracatçıları pazar paylarını kaybedebilecektir. Uzun vadede ise, tüm ülkeler en azından potansiyel olarak U.R.'dan kazanacaklardır. En çok kazanacak olan GÜ'ler; AB(yıllık 39 milyar \$), Japonya(yıllık 17 milyar \$) ve ABD(yıllık13 milyar\$) olurken, GOÜ'lerde; Malezya (GSYİH'sının %3.3'ü), Singapur ve Tayland (GSYİH'larının %2.1'i) ve Filipinler (GSYİH'sının %1.6'sı) olabilecektir. Sonuçta, kısa vadede kayıplı ülkeler olabilecekken, uzun vadede tüm ülkelerin kazançlı çıkabileceği ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmaya benzer tarzda yapılan, üç farklı çalışmanın sonuçları tablo 2'de verilmiştir. U.R.'un refaha katkısı, ölçüğe göre artan veya sabit getiri ile, statik veya normal akım hesaplamalarına göre farklı sonuçları yansıtmaktadır. Ortalama olarak GSYİH'nın%0.2-0.8'i arasında değişen bir gelir artışı sağlayacağı tahmin edilmiştir. 2005 yılı için normal akıma göre hesaplanan oran GSYİH'nın %2'sini işaret etmektedir.

Tablo 2. U.R. Refah Etkileri Üzerine Çeşitli Tahminler

	<i>Harrison-Rutherford ve Tarr</i>		<i>Francois, Mc Donald Nordstrom</i>		<i>Hertel ve Diğerleri</i>	
	<i>milyar \$</i>	<i>GSYİH yüzdesi</i>	<i>milyar \$</i>	<i>GSYİH yüzdesi</i>	<i>milyar \$</i>	<i>GSYİH yüzdesi</i>
CRTS*- Statik	93	0.4	40	0.2	-	-
IRTS**- Statik	96	0.4	99	0.4	-	-
IRTS-Normal Akım	171	0.7	193	0.8	-	-
CRTS- Statik 2005 Projeksiyonu	162	0.7	-	-	258	1.0
IRTS- Normal Akım 2005 Proj.	-	-	510	2.0	-	-

* : CRTS; Ölçeğe göre Sabit Getiri

** : IRTS; Ölçeğe Göre Artan Getiri

Kaynak: Glenn W. Harrison et all, (1997), "Quantifying the Uruguay Round", **The Economic Journal**, 107(444), s.1424.

Bu konuda yapılan başka bir araştırmada (Brown-Deardorf-Fox ve Stern); 29 sektör ve 9 bölgesel bir modelle çalışılmıştır. Tarımın ölçeğe göre sabit getirili ve kusursuz rekabetin bulunduğu, imalat ve hizmetlerin monopolistik rekabet ve ölçeğe göre artan getirili, işgücünün sektörler arasında tam hareketli ve sektör-spesifik faktörün sermaye olduğu bir model kullanılarak; gelir ve ücret etkileri araştırılmıştır¹⁰. Elde edilen bulgulara göre liberalizasyon en çok Avustralya ve Yeni Zelanda'nın gelirini arttıracaktır (GSYİH'nın %3.6'sı). Asya'nın yeni sanayileşen ülkelerinde reel ücret etkisi %2.10 olarak bulunmuştur.

Modelin varsayımları ve modelle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Joseph Francois et all, (1996), "A User's Guide to Uruguay Round Assessments", **WTO Staff Working Paper - RD-96-003**, s.21.

Tablo 3. U.R.'un Reel Gelir Etkileri (1992 milyar doları)
(Parantez içindeki rakamlar GSYİH'nın yüzdesini göstermektedir)

	<i>Sınai Tarife Dışı Engeller</i>	<i>Sınai Tarifeler</i>	<i>Tarım Anlaşması</i>	<i>TOPLAM</i>
<u>Kuzey Amerika</u>	<u>20.4 (0.3)</u>	<u>16.7 (0.3)</u>	<u>2.2 (0.0)</u>	<u>35.8 (0.6)</u>
<u>Batı Avrupa</u>	<u>29.1 (0.4)</u>	<u>17.5 (0.3)</u>	<u>1.7 (0.2)</u>	<u>63.7 (1.0)</u>
<u>Japonya-Kore</u>	<u>10.4 (0.3)</u>	<u>37.5 (1.1)</u>	<u>8.5 (0.2)</u>	<u>58.4 (1.7)</u>
Avustralya ve Y. Zelanda	2.3 (0.8)	3.3 (1.1)	0.4 (0.1)	6.2 (2.1)
<u>Orta Doğu ve Afrika</u>	<u>0.5 (0.1)</u>	<u>3.2 (0.4)</u>	<u>-2.5 -(0.3)</u>	<u>1.4 (0.2)</u>
<u>Güney Asya</u>	<u>5.5 (1.8)</u>	<u>6.1 (1.9)</u>	<u>0 (0.0)</u>	<u>10.1 (3.4)</u>
<u>Doğu Asya</u>	<u>76 (13.6)</u>	<u>33.8 (4.8)</u>	<u>2.6 (0.3)</u>	<u>125.5 (22.4)</u>
<u>Çin ve Hong Kong</u>	<u>-1.4 (-0.4)</u>	<u>6.5 (1.6)</u>	<u>-1.9 -(0.4)</u>	<u>2.2 (0.5)</u>
<u>Latin Amerika</u>	<u>2.4 (0.3)</u>	<u>5.3 (0.7)</u>	<u>-0.5 -(0.1)</u>	<u>7.4 (0.9)</u>
<u>Dünyanın Geri Kalanı</u>	<u>1.2 (0.1)</u>	<u>5.7 (0.6)</u>	<u>-1.9 -(0.2)</u>	<u>4.9 (0.6)</u>
DÜNYA TOPLAMI	149.2	135.5	23.4	315.6

Kaynak: Joseph Francois and Bradley McDonald, (1996), "The Multilatera Trade Agenda: Uruguay Round Implementation and Beyond", **WTO Staff Working Paper - RD-96-012**, Geneva-Switzerland, s.20.

Yukarıdaki analizlere ilave olarak, reel gelir etkisi üzerine tablo 3'de sonuçlan görülen bir diğer araştırmada; toplam tutarlar üzerinden en çok kazanan bölgenin Doğu Asya (125.5 milyar \$), en az kazanan bölgenin ise Orta Doğu ve Afrika olduğu tespit edilmiştir(1.4 milyar \$). WTO'ya üye olursa, özellikle sınai tarife dışı engellerde tek kaybeden Çin olacaktır. Dünya toplamında, en fazla reel gelir artışını sınai tarife dışı engellerin kaldırılması gerçekleştirmekte olup, U.R.'un toplam reel gelir etkisinin 315.6 milyar \$ olacağı öngörülmüştür" (Tablo 3).

U.R.'un getireceği kazançlar üzerine biraz abartılı bulunan bir yaklaşıma göre; GÜ'lerle GOÜ'lerin ticari entegrasyonundan, G.Ü'ler GSYİH'larının, ölçüğe göre sabit getiri altında %0.3'ünden ve monopolistik rekabet ve ölçüğe göre artan getiri altında %0.4'üne, dışsal veya endüstri

ölçeğinin genişlemesi altında da, %0.75'ine ulaşan kazançlar sağlayacaktır. Ancak, GOÜ'lerin artan rekabetten dolayı sağlayacakları etkinlik kazançları, FDI akımlarından elde edecekleri gelirler(global FDI akımlarınının 1992-1994 yıllarında %40'ını GOÜ'ler almıştır) ve hizmetler ticaretinden potansiyel yararlanma durumları da dikkate alınmalıdır. İkinci aşamada üretim üzerine etki, üretimde sermaye birikiminin oranı ve bu sermaye ile birleşmiş 'dışsallıklar' veya 'fazlalıkların diğer piyasalara aktarılmasına (spillovers) bağlı olacaktır. Eğer, fiziksel ve beşeri sermaye biriktirilebilirse uyarılmış ikinci aşama etkisi, başlangıçtaki %0.4'ü izleyerek, GSYİH'nın %0.8'ine ulaşabilecektir. Yapılan çalışmalarda 'ticari açıklık' ve 'toplam faktör verimliliği' arasında pozitif korelasyon bulunmuştur. GOU'lerin GSYİH'sındaki hızlı büyüme daha geniş ticari entegrasyona yol açacak ve bu da GÜ'lerin birinci ve ikinci aşamada daha çok kazanmalarını sağlayacaktır. Aslında, zaman içinde büyüme ticari liberalizasyondan daha önemli olabilecektir. GOÜ'lerde yatırımlardaki bir artış, sermaye malları ve hizmetlerinin ithalat talebini destekleyecektir. GOU'lerin GSYİH büyümesindeki %1 artış, GÜ'lerin GSYİH büyümesinde %0.2'lik artışa yol açmaktadır. GOÜ'lerle ticari ve finansal entegrasyonun, GÜ'lerin üretim ve gelirlerini arttırması, GÜ'lerde, yüksek gelir esnekliğine sahip hizmetlere talebi arttırır. Bu talep artışının bir kısmı, düşük-nitelikli hizmetler için olacaktır. Sonuçta, kaynaklar endüstrilere yeniden dağıtılırken uyumun

¹¹ Joseph Francois and Bradley McDonald, (1996), "The Multilateral Trade Agenda: Uruguay Round Implementation and Beyond", **WTO Staff Working Paper - RD-96-012**, Geneva-Switzerland, s.20.

sosyal maliyetlerinin minimize edilmesi, entegrasyondan kazançları arttıracaktır¹².

U.R. gibi böylesine önemli bir liberalizasyon sonucunda, GOÜ'ler arasında en kazançlı çıkacak bölgenin Doğu Asya olduğu vurgulanmaktadır. Alt-Sahra Afrika'sı en mütevazı kazançlılardan birisi olarak gösterilirken, tarife indirimleri sonucu Orta Doğu ülkeleri ihracatının 800-900 milyar \$ düzeyine çıkabileceği ifade edilmektedir¹³. Ticarete etkisi bakımından, az sayıdaki malın ticaretinde artış beklenmektedir. Örneğin; Asya Pasifik piyasalarında pirinç ve sığır eti gibi... Dünya fiyatları ve refahına etkisi bakımından da; dünya tarımsal gıda fiyatlarında küçük değişiklikler beklenmekte olup, pek çok GOÜ'nin refahı üzerinde oldukça küçük etkisi olacağına dönük bir değerlendirme yapılmaktadır¹⁴.

Tarım ürünlerinde, 'ihracata mali desteklerin azalması, tarım ürünleri fiyatlarını yükseltebilir. Tarımsal ürünler talebi fiyat esnekliğinin kısa vadede sert olduğu düşünülürse, tarımsal ürün ihracatçıları bu durumdan kazançlı, ithalatçıları ise zararlı çıkabilir', yönünde bir saptama yapmak mümkündür. Diğer yandan uzun vadede tarımsal ürünler talebinin fiyat esnekliği çeşitli etkenlerle sertliğini kaybederse, bu durumda tarımsal ürünler ihracatının azalması sonucu ihracat gelirleri de azalabilir.

Swati R. Ghosh, (1996), "Reverse Linkages: the Growing Importance of Developing Countries", **Finance and Development**, 33(1), s.s.38-41.

¹³ Qureshi, Ön. ver., s.33. Alexander Yeats, (1996), "Export Prospects of Middle Eastern Countries: A Post Uruguay Round Analysis", **World Bank Working Papers No; 1571**, s.s.I-15.

¹⁴ Merlinde D. Ingco, (1995), "Agricultural Liberalization in the Uruguay Round", **Finance and Development**, 32(3), s.45.

U.R.'un tarımla ilgili düzenlemeleri; tarife oranları, yönetilmiş fiyatlar, ihracat primleri ve toplam yurtiçi destek gibi bazı temel unsurlar üzerine bir tavan getirmiş olsa da, sağlanan serbestlik beklendiği kadar olmamıştır. İlgili kurallarda önemli reformlar yapılırken, ne tarımsal korumacılıkta önemli bir indirim nede piyasaya girişte önemli bir genişleme olmuştur. Tüm taahhütler yerine getirilse bile, tarımsal mallar ithalatını engelleyen korumacılık, pek çok ülkede gene de olabildiğince yüksektir. Yurtiçi destekler 198 milyar \$'dan 162 milyar \$'a ve ihracat primleri 21.3 milyar \$'dan 13.8 milyar \$'a indirilmiş olacaktır. Bu rakamlar bile arzulanan sonucu yansıtmamaktadır¹⁵. Uruguay Round'un getirmiş olduğu Anlaşma; ithalat primleri, ihracat vergileri, monopoller ve tarımsal vergileri kapsamamaktadır. Ancak bunlar, yeri geldiğinde gizli ihracat teşvikleri halini alabilir. Bu da alınan önlemlerin başarısını engelleyecektir¹⁶.

Tekstil ve Giyim sektöründe; kotaların kalkmasıyla, GÜ ihracatçıları yeni teknolojilerle GOÜ'leri pazardan tasfiye etmezlerse, Uzakdoğu ülkeleri hem GOÜ hem de GÜ'leri devre dışı bırakmazlarsa, kotaların kalkması GOÜ açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Kotaların kalkmasıyla ABD dokuma ithalatının %20.5, giyim eşyası ithalatının %36.5 oranında artacağı tahmin edilmektedir¹⁷. U.R.'un Tekstil ve Konfeksiyon sektörü üzerine önemli etkileri olması beklenmektedir. Ancak, bu etkilerin ortaya çıkması zaman alacaktır. Çünkü daha önce belirtildiği gibi 10 yıllık bir geçiş dönemi söz konusudur ve ancak bu geçiş dönemi sonunda net etkisi

¹⁵ Jussi Lankoski, (1997), "Environmental Effects of Agricultural Trade Liberalization and Domestic Agricultural Policy Reforms", **UNCTAD Discussion Papers No: 126**, s.14. Ingco, Ön. ver., s.s.43-44.

¹⁶ Ingco, Ön. ver., s.45.

saptanabilir¹⁸. Tekstil ve Konfeksiyon sektörleri hızla gelişen ve rekabet gücü kazanan ülkeler, ticari liberalizasyondan kazançlı çıkacaktır. Burada özellikle vurgulanan liberalizasyondan kazançlı çıkmak isteyen ülkelerin, rakiplerinin üretim yapısını ve ürünün gönderileceği piyasaları iyi analiz ederek, kotaların kalkmasıyla daha da keskinleşecek olan rekabete hazırlanmalarıdır¹⁹.

Ticaret-İlişkili Entelektüel Haklar'ın; GOÜ'lerin en büyük kayıp alanı olabileceği vurgulanmaktadır. Yeni teknolojiler patent ve telifler ile korunduğu için, teknolojiyi yaratan ülkeler istemedikçe bu teknoloji GOÜ'lere geçemeyecektir. Bu da, daha önceleri çeşitli yollarla yeni teknolojiyi elde edebilen ülkelerin bu yollarının kapanması anlamına gelmektedir. Teknolojiyi elinde bulunduran GÜ, istediği fiyatı uygulayacaktır. Bu anlamda, GOÜ'lerin kesin zararlı olma ihtimalinin en yüksek olduğu alan da entelektüel haklar alanıdır. Örnek olarak GOÜ, %30 oranında gümrük vergisi indiriminden yararlanarak gelişmiş bir ülkeye malını satarken, yeni teknolojilerle bu malın daha kalitelisini ve ucuzunu yaratan GÜ, belki de ithalatına son verecektir. Özetle GOÜ'ler, tarım ile tekstil alanlarındaki gelir artışlarını, entelektüel haklar alanında kaybedebilecektir²⁰.

¹⁷ Kazgan, Ön. ver., s. 112.

¹⁸ Okan OĞUZ, (1994), "Uruguay Round'un Türk Tekstil Sektörüne Etkileri", TÜİSAV Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Merkezi, **GATT Uruguay Müzakerelerinin Sonuçları ve Etkileri** (Ed. Tuğrul Çubukçu), Ankara, s. 77.

¹⁹ Serdar Y. Baskın, (1996), "U.R. ve Türk Tekstil Sektörü", **Dış Ticaret Dergisi**, s.42.

²⁰ Kazgan, Ön. ver., s.s. 113-114.

Hizmetler ticareti konusunda; anlaşmanın karmaşıklığı(GATS), liberalizasyon etkisini ve ayrıntılı bir ekonomik değerlemesini yapmayı güçleştirmektedir. Önemli sayıda GOÜ, sadece turizm ve seyahatle-ilişkili faaliyetleri taahhüt etmiştir. Komünikasyon hizmetleri alanındaki taahhütler, tamamıyla sınırlandırılmıştır. Bu taahhütler, bu kategori altında görüşülmüş hizmet faaliyetlerinin ortalama %20'sini oluşturan, katma değerli telekom hizmetlerini kapsamaktadır. GATS, her ne kadar şu anda liberalizasyon açısından kısıtlamaları içeriyorsa da, geleceğin çok taraflı liberalizasyonu bakımından yol gösterici olacaktır²¹. Ancak pek çok hizmet çeşidi hala kapsam dışıdır. Banka ve sigortacılık gibi.

Tokyo Round'dan sonra Uruguay Round'da da benimsenen Anti-Damping önlemlerinin, tekelleşme davranışı sergilediğine dönük bulgular vardır. Tablo 4'de, ABD, Kanada, Avustralya ve AB için Anti-Damping olayları ile ilgili sayısal bilgiler yer almaktadır. Tabloda görüldüğü gibi, ABD toplam 451 olayla birinci sırada yer almaktadır. Buradan şu sonuca varılabilir ki, Tokyo ve U.R.'larının içermiş olduğu Anti Damping mekanizması, ya amacına uygun kullanılıyor ve tablodaki ülkeler rekabete aykırı ticaretle çok sık karşılaşıyorlar yada bu önlem mekanizması amacı dışında kullanılarak ticaret engelleniyor. Eğer ikincisi doğruysa, bu durum ticareti serbestleştirme çabalarına ön ayak olanların, aslında aksi davranış içinde buldukları anlamına gelir ve ciddi bir çelişki ortaya çıkar. Tablo'ya göre, Anti-damping önlemi uygulanmayan olayların oranı yaklaşık %36'dır.

Carlos A.P. Braga, (1996), "The Impact of the Internationalization of Services on Developing Countries", Finance and Development, 33(1), s.37.

Tablo 4. Anti Damping Olayları

ÜLKE	Kayda Giren Toplam Olay Teklifi	Anti-Damping Önlemi Uygulanmayan	Anti-Damping Önlemi Uygulanan M onopolleşme Davranışı İçeren Olaylar	
			TOPLAM	
ABD(1979-89)	451	169	282	35
Kanada(1980-91)	155	63	92	0
Avustralya(1988-91)	40	20	20	5
Avrupa Birliği(1980-89)	385	115	270	23
<i>TOPLAM</i>	<i>1.031</i>	<i>367</i>	<i>664</i>	<i>63</i>

Kaynak: OECD(I.T.I.D.), (199e5), "Trade and Competition: Frictions After the Uruguay Round", **Economics Department Working Papers No:165**, Paris, s.17.

U.R.'un sonuçlanmasından bu yana yaklaşık 8 yıl geçmiştir. Bu sürede, U.R.'un dünya ekonomisine katkılarının, öngörülen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığının belirlenmesi tam anlamıyla mümkün değildir. Çünkü henüz alınan kararların tümü uygulamaya geçmediği gibi, bazı önemli kararların hayata geçme süreci de devam etmektedir. Dolayısıyla kısa vadede bazı etkiler gözlenip, uzun vadeli olanları tahmin edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmaların sayısal sonuçları bir ölçüye kadar fikir vermektedir. Ancak, hızlı değişimlerin yaşandığı dünyada bu tahminlerin güvenilirliği konusunda şüphe duyulması çok doğaldır.

Dünya ticareti içindeki paylan bakımından 26 GÜ, dünya ihracatının 1980 yılında %69.6, 1995 yılında %77.7'sini, ithalatın ise 1980'de %74.2 ve 1995'de %77'sini almaktadırlar²². Demek ki 1980 yılından 1995 yılına, GÜ'lerin dünya ticareti içindeki ağırlığı artmıştır. 2000 yıl sonu itibariyle, dünya ihracatının %73'ünü ve ithalatın da %70'ini GÜ'lerin aldığı dikkati çekmektedir²³. İlave olarak bölgesel entegrasyonların dünya ticareti içindeki

²² World Bank, (1998), "World Development Indicators", **World Development Report 1997**, s.243.

²³ WTO, Ön. ver., s.s.21-24.

payı artmaktadır . APEC, NAFTA, AB vb. bölgesel entegrasyon hareketlerinin 'üretim ve ticareti arttıracığı'²⁵ vurgulanıyorsa da, ticareti serbestleştirme çabalarını ne yönde etkileyeceği açık değildir. Mevcut durumda liberalizasyon girişimlerine katılıyor görünümü veren bu blokların, gelecekte sergileyecekleri yaklaşımları tahmin etmek de kolay değildir.

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Uruguay Round, küreselleşme sürecinde önemli bir adımdır. Pek çok araştırma ile U.R.'un refah, gelir vb. etkileri ortaya konulmaya ve tahmin edilmeye çalışılmıştır. Farklı ampirik bulgulara ulaşılar da, bu çalışmaların sonuçlarına göre genel bir ifadeyle, dünya refahı kısa vadede az da olsa, uzun vadede büyük artış gösterecektir. Ayrıca liberalizasyon kimi bölgelere zarar verebilecektir. 20. yüzyılda bölgesel entegrasyonların dünya ticaretindeki paylarının artması, ticari liberalizasyonun bundan nasıl etkileneceği sorusunu gündeme getirmiştir. Eğer bu entegrasyonlar ticareti serbestleştirme çabalarına reel destek verirse olumlu etkilenecektir. Aksi takdirde verilecek cevap olumsuz olacaktır.

'Küreselleşme sürecinde U.R.'un refah etkilerinden kim daha çok kazanıyor?' sorusuna teorik araştırmaların bulgularına dayanılarak verilecek yanıt, özellikle kısa vadede gelişmiş ülkelerin kazandığı olmaktadır. Elbette, Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin küreselleşme sürecinden kazanımları olmaktadır, ancak GÜ'lerle kıyaslandığında çok düşük miktarlarda

²⁴ Örneğin 1994 yılında AB ihracatı, dünya ihracatının %40'ına kadar yükselmiştir. Bkz. DTM, (1997), "1996 Yılı ile Karşılaştırmalı 1997 Dünya Ekonomisine İlişkin Beklentiler", (www.foreigntrade.gov.tr), 10/8/1997, s.3. DTM, (1997), "OECD Ülkelerindeki Ekonomik ve Ticari Gelişmeler", 10/8/1997, s.2. 2000 yılında AB'nin ihracatı, dünya ihracatının %36'sını oluşturmuştur. WTO, Ön. ver., s.39.

kalmaktadır. *Başarılı bir küreselleşme yada serbestleşme süreci, katılan tüm devletlerin refahını, verdiklerinden fazlasını almalarını sağlayacak biçimde arttırmalıdır.*

U.R.'un öngörülen amacını gerçekleştirebilmesi için, ülkelerin üzerine düşeni yapması gerekmektedir. Özellikle, dünya ekonomisinde yönlendirici rol oynayan GÜ'lerin, getirdikleri uygulamalara öncelikle kendilerinin uyması gerekmektedir. Oysa, bu ülkelerin ulusal çıkarları söz konusu olduğunda, kendileri tarafından teklif edilen bütün uygulamalar, yine kendileri tarafından uygulanmamaktadır. Diğer yandan GOÜ'ler açısından, gerçekten arzulanan bir hedef olan 'liberalizasyon'a dönük her tür idari ve yapısal düzenleme, kendi endüstri ve ekonomilerinin geleceği açısından vakit geçirilmeksizin yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Basılı Yayınlar:

- Baskın, Serdar Y., (1996), "U.R. ve Türk Tekstil Sektörü", Dış Ticaret Dergisi.
- Braga, Carlos A.P., (1996), "The Impact of the Internationalization of Services on Developing Countries", Finance and Development, 33(1).
- Ertürk, Emin, (1996), Uluslararası İktisat, İstanbul: Ekin Kitabevi.
- Finance and Development, (1997), "Economic Trends In the Developing World", Finance and Development, 34(1).
- Francois, Joseph and Bradley Mcdonald, (1996), "The Multilateral Trade Agenda: Uruguay Round Implementation and Beyond", WTO Staff Working Paper - RD-96-012, Geneva-Switzerland.
- Francois, Joseph et all, (1996), "A User's Guide to Uruguay Round Assesments", WTO Staff Working Paper - RD-96-003.

DTM, (1997), "Dünya Ekonomisi ve Tic. 95-96 Yılma Ait Beklentiler", 10/8/1997, s.3.

- Ghosh, Swati R., (1996), "Reverse Linkages:the Growing Importance of Developing Countries", **Finance and Development**, 33(1).
- Harrison, Glenn W. et all, (1995), "Quantifying the Outcome of the Uruguay Round", **Finance and Development**, 32(4).
- Harrison Glenn W. et all, (1997), "Quantifying the Uruguay Round", **The Economic Journal**, 107(444).
- Hoekman, Bernard M., (1993), "New Issues In The Uruguay Round and Beyond", **The Economic Journal**, 103(421).
- Ingco, Merlinde D., (1995), "Agricultural Liberalization in the Uruguay Round", **Finance and Development**, 32(3).
- İyibozkurt, Erol, (1999), **Küreselleşme ve Türkiye**, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- İyibozkurt Erol, (1992), **Uluslararası İktisat**, Bursa: Uludağ Üniv. Basımevi.
- Karlık, Rıdvan S., (1991), **Uluslararası Ekonomi**, (Gen.Üçüncü Baskı), İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Kazgan, Gülten, (1997), **Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen**, İstanbul: Altın Kitaplar.
- Lankoski, Jussi, (1997), "Environmental Effects of Agricultural Trade Liberalization and Domestic Agricultural Policy Reforms", **UNCTAD Discussion Papers No: 126**.
- Nguyen, Trien et all, (1993), "An Evaluation of The Draft Final Act of the U.R.", **The Economic Journal**, 103(421).
- OECD(International Trade and Investment Division), (1996), "Trade and Competition: Frictions After the Uruguay Round", **Economics Department Working Papers No: 165**, Paris.
- Oğuz Okan, (1994), "Uruguay Round'un Türk Tekstil Sektörüne Etkileri", TÜİSAV Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Merkezi, **GATT Uruguay Müzakerelerinin Sonuçları ve Etkileri** (Ed. Tuğrul Çubukçu), Ankara.
- Qureshi, Zia, (1996), "Globalization: New Opportunities Tough Challenges", **Finance and Development**, 33(1).
- Seyidoğlu, Halil, (1996), **Uluslararası İktisat**, (Gel.1 1. Baskı), İstanbul: Güzem.
- World Bank, (1998), "World Development Indicators", **World Development Report 1997**.

World Bank, (2002), "World Development Indicators", **World Development Report 2001**.

WTO, (2002), **International Trade Statistics 2001**.

Yeats, Alexander, (1996), "Export Prospects of Middle Eastern Countries: A Post Uruguay Round Analysis", **World Bank Working Papers No: 1571**.

Internet:

DTM, (1997), "1996 Yılı ile Karşılaştırmalı 1997 Dünya Ekonomisine İlişkin Beklentiler", (www.foreigntrade.gov.tr), 10/8/1997.

DTM, (1997), "Dünya Ekonomisi ve Tic. 95-96 Yılına Ait Beklentiler", 10/8/1997.

DTM, (1997), "Küresel Ekonomik Ortam", 10/8/1997.

DTM, (1997), "OECD Ülkelerindeki Ekonomik ve Ticari Gelişmeler", 10/8/1997.

WTO, (1997), "Frequently-Asked Questions", (www.wto.org/faq), 21/8/1997.

WTO, (1997), "Developing Countries and the Uruguay Round: an Overview", (www.wto.org/wto/legal/lde_wpf.htm) 10/2/1997.